

Στόχος μου, λοιπόν, εδώ δεν είναι να συμβάλω μόνο στην κατανόηση των μεθόδων λειτουργίας της ομάδας αλλά και στην ανάπτυξη της ικανότητας λειτουργίας σε ομάδα τόσο των εκπαιδευτών όσο και των εκπαιδευομένων, καθώς και στη διεύρυνση του φάσματος των εμπειριών που σχετίζονται με ομάδες. Ο τίτλος Μάθηση σε ομάδες υποδεικνύει ότι η δημιουργία μικρών ομάδων δεν αποτελεί μόνο ένα πολύτιμο μέσο που οδηγεί στην ανάπτυξη ικανοτήτων και στην κατανόηση επιστημονικών εννοιών, αλλά ταυτόχρονα μας μαθαίνει πώς λειτουργεί η ίδια η ομάδα: πώς αναπτύσσεται η ικανότητα της συνεργατικότητας, στοιχείο απαραίτητο στη ζωή μας γενικότερα.

D. Jaques, 2004, σ. 19

Μάθηση σε ομάδες

Εγχειρίδιο για όσους συντονίζουν ομάδες ενήλικων εκπαιδευομένων

του David Jaques

εκδ. Μεταίχμιο, 2004

μετάφραση: ΝΙΚΗ ΦΙΛΙΠΠΕ

σελ. 440, τιμή 28,00 €

ISBN 960-375-390-4

Όσοι ασχολούνται με την εκπαίδευση και δη με την Εκπαίδευση Ενηλίκων, θα βρουν σε αυτό το βιβλίο του David Jaques έναν πολύτιμο σύμβουλο και –συχνά– έναν αξιόπιστο οδηγό. Το βιβλίο *Μάθηση σε ομάδες* διέπεται από την παραδοχή ότι η εκπαίδευση είναι στο μεγαλύτερο μέρος της μια ομαδική διαδικασία που συμβαίνει στο χώρο των δι-υποκειμενικών σχέσεων. Ο εκπαιδευτής δεν έχει το ρόλο του αναμεταδότη γνώσεων, αλλά του υποκινητή της αναζήτησής τους εκ μέρους των εκπαιδευομένων, του εμπυκωτή της ομαδικής εκπαιδευτικής διαδικασίας, του διευκολυντή της ομάδας. Οι εκπαιδευτικοί στόχοι τίθενται και προωθούνται μέσα από τη δυναμική αλληλεπίδραση εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων, την έκφραση των συναισθημάτων τους, τη συνεργατικότητα, την ομαδικότητα, την αμοιβαιότητα.

Κάτω από αυτό το ολιστικό πρίσμα ο συγγραφέας μάς δίνει με ευσύνοπτο και κατά το δυνατό αμερόληπτο τρόπο το σύνολο των κυριότερων θεωρητικών προσεγγίσεων, στο μέτρο που αυτές μπορούν να αποτελέσουν πραγματικά εργαλεία κατανόησης του ομαδικού γίγνεσθαι. Στο βιβλίο αυτό η θεωρία αποτελεί οδηγό για δράση. Ο αναγνώστης που αγνοεί τα σχετικά θέματα θα βρει εδώ μια λιτή και εναργή παρουσίαση όλων όσων χρειάζεται για να αντιλαμβάνεται και να αναλύει τη δυναμική της ομάδας με την οποία δουλεύει. Ο ειδικός στο χώρο των ομάδων, στο πρώτο ήδη κεφάλαιο αυτού του βιβλίου θα ανακαλύψει μια πυκνή και εμπεριστατωμένη σταχυολόγηση διαφορετικών απόψεων και θεωρήσεων.

Στη συνέχεια του βιβλίου παρουσιάζονται οι ιδιότητες και η εξέλιξη των ομάδων, όπως αυτές εμφανίζονται στα μάτια εκείνων που δουλεύουν με αυτές. Δίνεται έμφαση στα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο εκπαιδευτής στη διάρκεια του ομαδικού γίγνεσθαι και συζητούνται θέματα που αφορούν τη θέση του εκπαιδευτή ως διευκολυντή, αλλά και ως ερευνητή της ομάδας του. Οι προτάσεις του Jaques, τα παραδείγματα που αναφέρει και οι ασκήσεις που συστήνει προωθούν την αυτοεκπαίδευση του αναγνώστη εκπαιδευτή σε θέματα ομάδων. Στη βάση αυτή θα συζητήσει έναν μακρύ κατάλογο θεμάτων που απασχολούν τον εκπαιδευτή. Η διεργασία της μάθησης, η ενδοομαδική επικοινωνία, η στοχοθεσία στις ομάδες εκπαιδευομένων, αλλά και η αξιολόγηση βιωματικών διαδικασιών είναι κάποια από τα θέματα που πραγματεύεται.

Έτσι, στις είκοσι πυκνογραμμένες αλλά ευπρόσληπτες

σελίδες του τρίτου κεφαλαίου παρουσιάζονται με ενάργεια οι σημαντικότερες θεωρίες σχετικά με τη διεργασία της μάθησης. Παρουσιάζεται ένας ικανός αριθμός ερευνών και εξετάζονται οι επιπτώσεις των πορισμάτων τους στην εκπαιδευτική πρακτική. Η σύνθεση των πορισμάτων αυτών οδηγεί άβιαστα στη διατύπωση αρχών που διέπονται από μια αναπτυξιακή θεώρηση και προωθούν τη βιωματική μάθηση μέσα από την αξιοποίηση της ομαδικής δυναμικής. Στις ασκήσεις που ακολουθούν ο εκπαιδευτής καλείται σε μια καθοδηγούμενη αυτοπαρατήρηση, ώστε να αποκτήσει ο ίδιος τη δική του, πρακτική άποψη σχετικά με την εκπαιδευτική γνώση.

Το επόμενο κεφάλαιο εστιάζει στην επικοινωνία μέσα στην ομάδα. Είναι επικεντρωμένο στις πρακτικές εκφάνσεις αυτής της ομαδικής διεργασίας, χωρίς να στερείται θεωρητικής θεμελίωσης και ερευνητικής τεκμηρίωσης. Συζητά τρόπους βελτίωσης της ενδοομαδικής επικοινωνίας προς την κατεύθυνση της ομαδοκεντρικής εκπαιδευτικής σκοπιμότητας. Στο τέλος του κεφαλαίου, ο συγγραφέας δεν παραλείπει να αναφερθεί στα κυριότερα προβλήματα επικοινωνίας που μπορούν να ανακύψουν σε μια ομάδα ενήλικων εκπαιδευμένων, καθώς και στο ρόλο του συντονιστή/εκπαιδευτή στην αντιμετώπισή τους. Επίσης, προτείνεται στον εκπαιδευτή της ομάδας μια σειρά ασκήσεων-τεχνικών, οι οποίες μπορούν να τον βοηθήσουν στην εμπύκωση της ομάδας και τη βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ των μελών.

Το 5ο κεφάλαιο αφορά την εκπαιδευτική στοχοθεσία της ομάδας. Μέσα από τις σελίδες του ο εκπαιδευτής οδηγείται να αντιληφθεί, όχι μόνο τις λεπτές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ σκοπών, στόχων και προσδοκώμενων αποτελεσμάτων, αλλά και τις επιπτώσεις τους στην εκπαιδευτική του πρακτική. Του δίνονται σαφείς οδηγίες και παραδείγματα για τον καθορισμό των σκοπών και το σχεδιασμό των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων σε συνεργασία με την ομάδα των εκπαιδευμένων. Προτείνονται επίσης και αναλύονται συγκεκριμένα μοντέλα ομαδικής εργασίας (όπως λ.χ. η μέθοδος *Project*) και επισημαίνονται πιθανά λάθη και δυσκολίες που μπορεί να παρουσιάσουν, καθώς και τρόποι διευθέτησής τους. Επίσης, τόσο κατά την παρουσίαση των σχετικών θεμάτων όσο και στις ασκήσεις που ακολουθούν, δίνεται έμφαση όχι μόνο στους εκπαιδευτικούς στόχους της ομάδας αλλά και σε αυτούς που αφορούν το βίωμα των μελών, την εύρυθμη ομαδική λειτουργία, την ομαδικότητα και τη συνεργασία.

Το 6ο κεφάλαιο θα μπορούσε μόνο του να αποτελέσει ένα πρακτικό εγχειρίδιο για την εμπύκωση των ομάδων εκπαιδευμένων. Αρχικά ο αναγνώστης/εκπαιδευτής οδηγείται να εστιάσει το ενδιαφέρον του και να εντοπίσει τα προβλήματα, τις δυσκολίες και τους περιορισμούς που υπάρχουν στα παραδοσιακά σεμινάρια και τους συνηθισμένους τρόπους εκπαίδευσης ενήλικων εκπαιδευμένων. Για την αποφυγή ή την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών προτείνονται μια σειρά από ασκήσεις-παιχνίδια που βοηθούν την ομάδα να πραγματώσει τους εκπαιδευτικούς στόχους της μέσα από βιωματικές διαδικασίες. Οι παραπάνω τεχνικές εμπύκωσης ταξινομούνται σε γενικότερες κατηγορίες, περιγράφονται αναλυτικά και επιση-

μαίνονται τα λεπτά τους σημεία, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους.

Στο 7ο κεφάλαιο συζητούνται σημαντικά στοιχεία που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τον εκπαιδευτή στο συντονισμό και την εμπύκωση μιας ομάδας εκπαιδευμένων, καθώς επίσης επισημαίνονται λάθη τα οποία, αν και διαπράττονται πολύ συχνά, έχουν αρνητικές συνέπειες για την ομαδική εκπαιδευτική διαδικασία. Η προετοιμασία της συνάντησης, το μέγεθος της ομάδας, η σύνθεσή της, η διευθέτηση του χώρου, ο προγραμματισμός των ενεργειών και η θέση του εκπαιδευτή ανάλογα με τις υπάρχουσες κάθε φορά συνθήκες είναι κάποια από τα θέματα που αναπτύσσονται εδώ. Τέλος, δίνονται με σαφήνεια και γλαφυρότητα οδηγίες προκειμένου ο εκπαιδευτής να ενισχύσει την αλληλεπίδραση των εκπαιδευμένων στο πλαίσιο της ομαδικής δυναμικής προς την κατεύθυνση των προσδοκώμενων εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων.

Το 8ο κεφάλαιο αφορά την ανάλυση των σχέσεων που υπάρχουν μεταξύ των παραγόντων της αναλυτικής διαδικασίας. Όπως λέει χαρακτηριστικά ο Lee Thayer παραλληλίζοντας τους οργανισμούς που αποτελούν το θεσμικό πλαίσιο μιας ομάδας με ζωντανά συστήματα, αυτοί (οι οργανισμοί) ιδρύονται και συντηρούνται μέσω της αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον τους και της επικοινωνίας μεταξύ των μερών τους. Στη βάση αυτή περιγράφονται και αναλύονται διάφορες περιπτώσεις λειτουργίας εκπαιδευτικών ομάδων μέσα σε διαφορετικά θεσμικά πλαίσια. Τέλος, περιγράφονται και μελετώνται συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου εφαρμόζεται η εκπαίδευση σε ομάδες και εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο ακαδημαϊκοί καθηγητές έχουν ενσωματώσει τις αρχές της εργασίας σε μικρές ομάδες και τις εφαρμόζουν σε «ρεαλιστικά» εκπαιδευτικά σχήματα.

Το κεφάλαιο που ακολουθεί πραγματεύεται την αξιολόγηση ομάδων ενήλικων εκπαιδευμένων. Συζητούνται οι σκοποί της αξιολόγησης της ομαδικής εργασίας και προτείνονται κάποιες αρχές «σωστής πρακτικής» για την αξιολόγηση της μάθησης των εκπαιδευμένων. Αντίθετα από ό,τι θα μπορούσε να περιμένει κανείς (κάτι, άλλωστε, που συμβαίνει με τα παραδοσιακά μοντέλα αξιολόγησης), η αξιολόγηση στην ομάδα μπορεί να καλύψει ποικίλους τομείς, να εμπλέξει με θετικό τρόπο τους συμμετέχοντες στην ομάδα εκπαιδευόμενους και να λειτουργήσει ως μια διαδικασία που προωθεί περαιτέρω τη συμμετοχή, την ομαδικότητα και τον βιωματικό χαρακτήρα της ομαδικής διαδικασίας. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνονται μια σειρά μεθόδων αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης στην ομάδα, καθώς και μια σειρά ασκήσεων που εστιάζουν στην επίλυση προβλημάτων εκ μέρους των εκπαιδευμένων και στην αυτοαξιολόγησή τους.

Το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου του David Jaques αφιερώνεται σε μια αναπτυξιακή θεώρηση της εκπαίδευσης και εξετάζονται μέθοδοι με τις οποίες μπορεί να επιτευχθεί η βελτίωση της ομαδικής συμπεριφοράς. Για το σκοπό αυτό παρουσιάζεται με ενάργεια η μέθοδος των ομάδων ευαισθητοποίησης και δίνεται ιδιαίτερη προσοχή σε θέματα προγραμματισμού και συντονισμού των ομάδων αυτών. Συζητείται, επίσης, το μέγεθος της ομάδας και ο χειρισμός προβλημάτων που ανακύπτουν

σε πολυμελείς ομάδες. Τέλος, προτείνεται μια σειρά από πρωτότυπες εκπαιδευτικές δραστηριότητες και βιωματικές ασκήσεις, με στόχο την εξοικείωση και την εκπαίδευση των ενήλικων εκπαιδευομένων σε θέματα ομαδικής εργασίας, συντονισμού, προσωπικής ανάπτυξης και εκπαίδευσης στο πλαίσιο της ομάδας.

Συμπερασματικά, ο David Jaques παρέχει στον εκπαιδευτή χρήσιμα εργαλεία για την εμπύκωση της ομάδας και την προώθηση των εκπαιδευτικών στόχων. Μέσα από την εναργή περιγραφή ενός ικανού αριθμού σχεδίων εργασίας, ομαδικών δραστηριοτήτων και βιωματικών ασκήσεων, με το ρεαλισμό και το δυναμισμό που διακρίνει την πένα του, προωθεί μια αναπτυξιακή θεώρηση της εκπαίδευσης. Τέλος, δεν παραλείπει να προειδοποιήσει, να καταδείξει πιθανά προβλήματα και να προτείνει τρόπους χειρισμού τους.

Adults Learning for Development

Alan Rogers

London: Cassel and Reading, Education for Development (1992)

Πρόκειται για ένα βιβλίο που προσεγγίζει διάφορες όψεις της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, από το μικρο-επίπεδο (μάθηση ενηλίκων) στο μακρο-επίπεδο (φορείς Εκπαίδευσης Ενηλίκων). Εξετάζει ιστορικά την εξέλιξη της Εκπαίδευσης Ενηλίκων και τον ατομικιστικό και φιλελεύθερο ρόλο που έχει παίξει στη Δύση. Έπειτα από μια προσέγγιση της συνέχειας, των σκοπών, των διαδικασιών και των πρακτικών της Ανάπτυξης, τονίζει τη σημασία τόσο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων όσο και της Ανάπτυξης για την κοινωνική αλλαγή.

Η Εκπαίδευση Ενηλίκων κατέχει όλα τα εργαλεία για να βοηθήσει την Ανάπτυξη και να γίνει η ίδια Αναπτυξιακή Εκπαίδευση Ενηλίκων. Ο ρόλος της μπορεί να είναι συντονιστικός και προτείνεται να κινηθεί προς ένα ενιαίο αναπτυξιακό μοντέλο. Ένα ισορροπημένο πρόγραμμα Ανάπτυξης, που εμπερι-

Ο David Jaques εστιάζει στην ομάδα με το μεράκι και το αίσθημα ευθύνης του εκπαιδευτή. Δεν κάνει ταχυδακτυλουργίες. Δεν επιδιώκει να τη χειραγωγήσει. Τα παραδείγματα που αναφέρει, οι μελέτες περίπτωσης που περιγράφει, οι ομαδικές δραστηριότητες, καθώς και οι ασκήσεις που προτείνει αποτελούν για τον εκπαιδευτή πολύτιμα εργαλεία προκειμένου να συμβάλει στην αξιοποίηση της ομαδικής λειτουργίας από τους συμμετέχοντες, ώστε οι τελευταίοι να αναπτύξουν δυνατότητες συνεργασίας και να μαθαίνουν αποτελεσματικά. Προσβλέπει σε ένα μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο όφελος των εκπαιδευομένων από την αυθεντική συμμετοχή τους σε διαδικασίες στις οποίες η εκπαίδευση γίνεται –σχεδόν νομοτελειακά!– δική τους υπόθεση. Υπό αυτή την έννοια η οπτική που προωθείται είναι στην ουσία της προσωποκεντρική.

Γιάννης Γκιάστας

κλείει όχι μόνο την οικονομική αύξηση αλλά και την κοινωνική ανάπτυξη, τον πολιτισμικό εμπλουτισμό και την πολιτική συμμετοχή, φαίνεται να προσφέρει στους φορείς Εκπαίδευσης Ενηλίκων ένα λογικό πλαίσιο για να θέσουν τα ενδιαφέροντα και τα προγράμματά τους. Ωστόσο, υπάρχει περιορισμένος σχεδιασμός στην Εκπαίδευση Ενηλίκων στη Δύση και η Ανάπτυξη μπορεί να βοηθήσει προς αυτή την κατεύθυνση.

Ο συγγραφέας εξετάζει κριτικά όλες τις τάσεις που υπάρχουν σήμερα τόσο στην Εκπαίδευση Ενηλίκων όσο και στην Ανάπτυξη, συμβάλλοντας έτσι κατά πολύ στην εκπαιδευτική θεωρία και πράξη. Πρόκειται για ένα βιβλίο που προσελκύει τους εκπαιδευτές ενηλίκων ανά τον κόσμο και ιδιαίτερα αυτούς που προέρχονται από δυτικές κοινωνίες. Τους δίνει ένα κίνητρο για να αναθεωρήσουν τις πρακτικές τους, να αποκτήσουν μια συνολική κατάσταση της εικόνας που επικρατεί και να πάρουν μαθήματα από όσα συμβαίνουν στις χώρες του τρίτου κόσμου, να ανακαλύψουν τις «κρυφές ιδεολογίες» των πρακτικών των φορέων Εκπαίδευσης Ενηλίκων και να κάνουν τις επιλογές τους.

Ελένη Πρόκου